

4. Качур Катерина. *Викидайте обручки – одягайте намітки* // www.rukotvory.com.ua
5. Кожелянко Я. І. *Буковинський традиційний одяг*. – Саскатун, 1994. – 260с.
6. Кононенко П. *Українознавство*. – К., 1994 – 750 с.
7. Косміна О. Ю. *Традиційне вбрання українців*. – К. : Балтія-Друк, 2008. – Т. 1 : Лісостеп; Степ. – 2008. – 160 с.

*Микола Шкрібляк
(Чернівці, Україна)*

ЗНАКОВО-СИМВОЛІЧНЕ ОРНАМЕНТАЛЬНЕ ПИСЬМО ТА ХУДОЖНЬО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БУКОВИНСЬКИХ РУШНИКІВ-ПЕРЕМІТОК

Проблема знаково-символічного орнаментального письма та художньо-стилістичних особливостей рушників-переміток в українській культурі ґрунтовно не досліджувалася. Деяких аспектів цієї теми торкалися О. Олійник, Є. Антонова, Л. Бебешко, К. Качур, Ю. Мельничук та інші [11; 1; 2; 5; 10]. Тому досі актуальним залишається вивчення орнаментальної мови та художніх прийомів на цих унікальних архаїчних виробах одягового призначення, які були невід'ємним елементом та атрибутом традиційного вбрання українських заміжніх жінок по всій території України. Особливо нині, в час відродження та збереження українських традицій, ця проблема постає дуже гостро.

Мета даної роботи – визначити особливості знаково-символічного орнаментального письма та художньо-стилістичних принципів декорування буковинських рушників-переміток. Основні завдання – простежити історію побутування українських наміток (переміток), регіональні особливості їх найменування; розкрити семантику кольорів таких виробів на Буковині; охарактеризувати своєрідність знаків і символів на них, традиційних для цієї території; визначити та розподілити побутування буковинських рушників-переміток за їхніми орнаментальними особливостями.

Відомо, що намітка (рушник-перемітка) чи покрівець були оберегом для жінки, супроводжували її протягом всього життя: від заміжжя – до смерті.

Перемітка – прямокутне платове вбрання голови; лляна, зрідка конопляна або прозора (часом підкрохмалена) тканина завдовжки до 5 м і завширшки до 50 см. Вона була невід'ємним елементом традиційного вбрання українських заміжніх жінок. Інші назви – , намітець, серпанок, рантух, склендячка, покрівець [9, 10]. Саме широка розповсюдженість такого головного убору по всій території України та за її межами зумовила таку різноманітність у назвах, художніх ознаках та в розмаїтті поєднання орнаментальних мотивів. Вражає також система знаків-символів, яка є своєрідним кодовим письмом для нас.

Такий рушник-покрівець українки використовували протягом усього життя.

До прикладу, намітка у весільному ритуалі відігравала особливо значну роль. Вона була «юридичним символом», запорукою багатьох весільних зобов'язань. Основна роль намітки на весіллі полягала в обряді «Покривання молодої». Ця дія була присутня на всій етнічній Україні і утверджувала наречену в новому статусі заміжньої жінки.

У родинній обрядовості на перемітку, якою покривали матір на весіллі, баба-повитуха приймала новонароджену дівчинку. Такий рушник у родильній традиції виступав у ролі посередника між світами, що в народній уяві мало сприяти народженню. Він був одночасно подарунком і платою за послуги тим, хто сприяв продовженню роду.

У поховальній обрядовості, щоб звістити, що в хаті хтось помер, зовні на вікні

вішали білу перемітку. Для померлих вона служила дорогою з потойбічного у земний світ.

У народній магії на Зеленому (Русальному) тижні жінки вивішували намітки на дерева в подарунок русалкам, як задобрення, адже вважалось, що вони могли впливати на родючість поля.

Перемітка – давній елемент українського традиційного одягу. Ще в княжу добу жінки обмотували голову видозміненими рушниками (обррусами, які сьогодні відомі як скатертини), схожими на перемітку. Однак намітка як головний убір, широко починає побутовувати лише з XV-XVI століття.

У писемних джерелах термін «намітка» згадується під 1565 роком у Львівській міській книзі, а також у «Актовій книзі житомирського міського уряду XVI ст.». У Лохвицькій ратушній книзі другої половини XVII ст. з'являються терміни «наметка» і «переметка». Але найпоширенішою назвою цього головного убору на той час була «серпанок». Намітка і серпанок відрізнялися матеріалом. Намітка виготовлялася із звичайного полотна, серпанок – із дуже тонкого [6,10-12].

У XIX столітті вона була відома по всій території України. У цей час її ткали у домашніх умовах із найкращих сортів льону та тонкою, як марля.

У XIX – поч. XX століття на Київщині та Черкащині у спадок від бабусі отримували прозорі зеленуваті або сизуваті намітки із шовку-сирцю, але виготовляти їх уже не вміли.

На початок XX століття по всій території України, окрім центрів на Рівненщині, вже не ткали тонких лляних переміток. Вони залишилися виключно полотняні.

Наприкінці XIX – на початку XX століття намітки ще побутовували у селянок Полісся, Буковини та Західного Поділля, а також Білорусії, у росіянок Брянської та Смоленської губерній [12].

На початку XX століття вони майже повністю вийшли з ужитку на Східній Україні. У передвоєнні роки перемітки ще носили в західних областях, а в Карпатах і на Волині їх використовували й до другої половини XX століття. Виняток становлять ткацькі осередки Рівненської області, зокрема село Крупове Дубровицького району, де виготовляють прозоре серпанкове полотно ще й у наші дні. В західноукраїнських областях навіть у повоєнні роки намітки ткали з таких ниток і таким способом, як звичайне полотно. Ще й тепер там можна зустріти намітки в скринях старих жінок.

Кожен регіон мав свою назву перемітки: на Волині – «плат», на Поліссі – «завивало», на Лемківщині – «рубок», на Буковині – «рушник»; на Волинському Поліссі – «намітець»; на Гуцульщині, сході Закарпаття, заході Буковини, півдні Західного Поділля – «перемітка»; Буковині та Східному Поділлі – «франтух»; на Західному Поліссі – «серпанок», на Чернігівському Поліссі – «зав'язка»; на Східному Поділлі – «нафрама» [10; 1]. Широка розповсюдженість рушників-переміток в XIX столітті по всій території України зумовила таку різноманітність у її назвах.

Нині намітки є частинами музейних колекцій, крамом на антикварних ярмарках, елементом одягу фольклорних колективів. Підвищується інтерес до них у сучасних заміжніх жінок, які хочуть зберігати елементи та одягатися традиційно в стилі етно. Майстер-класи з давніх способів вив'язування проводять у Національному центрі народної культури «Музей Івана Гончара», Національному музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського у Коломиї, Національному музеї у Львові імені Андрея Шептицького, Чернівецькому обласному художньому музеї.

Буковинці, талановиті від Бога, донині дивують світ своїми вишитими, витканими, наче вирізьбленими чи виписаними, візерунками на рушниках. Край митців настільки різноманітний у розвої народної культури, як і багатонаціональний за своїм населенням. Беззаперечний сучасний ренесанс народного мистецтва. Тому й не дивно, що перемітка як феномен традиційної культури відроджується сьогодні із забуття, як екологічно чисте, космологічно виважене, таємничо закодоване у знаках і символах.

Саме ці знаки-символи варто знати, адже вони прямо пов'язані з нашим життям, віруванням, традиціями та звичаями.

Як свідчать дослідження матеріальної культури, рушники виготовлялися з природних матеріалів рослинного походження, таких як льон, коноплі, а з середини ХІХ ст. до них додалась бавовна. Подібні тканини називалися полотном. Поодинокі для вироблення наміток використовувались і тканини з сировини тваринного походження (сукно, шовк) або ж змішаного типу (рослинно-тваринного походження).

До початку ХХ ст. полотно виготовлялося переважно в домашніх умовах на ручних, з ХІХ ст. – на механізованих ткацьких верстатах. З розвитком мануфактурного та фабричного виробництва тканих матеріалів для виготовлення рушників уживалися і фабричні тканини.

Буковинці, як і загалом усі українці, акумулювали в надрах традиційної духовної і матеріальної культури великий масив інформації, що втілювалося у їхніх виробках, зокрема у тканих і вишитих рушниках-перемітках. Орнаменти, власне, – знаки-символи, нанесені на рушники, передають інформацію про планетарну та космічну генезу, про форми життя. Ці полотняні криптограми, які зберегли і донесли до нас жінки як хранительки традицій, містять коди, ключі до розуміння життя. Тому в рушниках-намітках так багато складних і водночас зрозумілих сюжетів, несподіваних поєднань кольорів.

Умовно рушники-перемітки можна поділити насамперед за колористичним вирішенням: одноколірні (оздоблені нитками одного кольору на полотні такого ж кольору), двоколірні та багатколірні. У науковій класифікації існують назви – монохромні, дихромні та поліхромні намітки [7; 8; 4].

Зробимо короткий огляд колірних тенденцій.

Білий – це колір сили, адже він містить усі кольори. Поширений вислів – “білий світ”. Білі елементи візерунків розраховані не на чуттєві враження, а скоріше для розуму, роздумів, для духовних потреб. Вони сприймаються вищими духовними центрами (чакрами) людини. Білий колір випромінює силу, енергію. Тому в білому житлі, в білому одязі людина швидко відпочиває, відновлює сили. Найчастіше саме жінки дітородного віку носили білі намітки. Літні – сірі, жовті й брунатні, чорні – якщо були в жалобі.

Біла перемітка, виткана, деколи – вишита, є характерною для Буковини, надзвичайно цінним надбанням матеріальної та духовної культури цієї етнічної території. Крім того, вона є найпоширенішою у зв'язку з вірою у магічність білого.

Чорний колір, як антипод білого, навпаки – вбирає в себе енергію, інформацію. Старші люди, котрі є хранителями мудрості, носили чорно-колірні вишивки, тобто утримували в собі інформацію. Через те чорний колір не заслуговує лише характеристики як колір смерті. Чорний – це також колір землі, багатства, колір урочистості.

Найпоширенішу групу становлять рушники-перемітки, виткані чи вишиті виключно червоними нитками. Така традиція характерна для Полтавщини, Київщини, Чернігівщини, Слобожанщини, Полісся. Червоний колір, як найбагатший, найкрасивіший, притаманний для всіх народів світу.

Червоний, як і білий, є сильним, найбільш активним, порівняно з іншими кольорами. Він випромінює енергію і через те використовується переважно у весільних рушниках.

Поєднання червоного, чорного і жовтого кольорів було поширеним на Правобережній Україні та на Буковині зокрема. Жовтий колір символізує Божественну мудрість – якість, яка набувається людиною протягом усього життя. Мудрість – це гармонійне поєднання Знання, Волі і Любові. Правильне поєднання кольорів у рушниках мало неабияке значення для наших предків. Саме таким чином вони намагалися відобразити свої почуття та передати певний код нації.

Зробивши короткий огляд колористичних тенденцій та матеріалів для виготовлення, постає питання: в чому ж особливість рушників-переміток, окрім того, що вони виготовлялись із найтоншого полотна?

Загалом важко не звернути увагу на те, як чітко видно орнамент, кожну деталь, що виступає над поверхнею рушника-покрівця. Особливо вражають буковинські перемітки, котрі переважно були білого кольору. Як правило, орнаментальна композиція тут ткалася білим по білому. Вона створювалася технікою бурунчукового ткацтва, схожою до техніки петельчатих тканин. Саме в цьому їхня особливість та унікальність. На жаль, сьогодні рушники-перемітки на Буковині не виготовляють, бо теоретично сучасна людина відтворити їх може, а практично – ні.

Колись буковинські рушники-перемітки виготовляли з майстерно фабрично зроблених найдорожчих та найтонших ниток. Нитки були двох типів: білева або більцева нитка (більця) та лляна. Тому контраст двох кольорів утворював делікатну орнаментальну композицію. Таким чином білий орнамент чіткіше виділявся на жовтуватому фоні. Бувало, що лляна нитка в елементах орнаменту доповнювала бавовняну, тоді візерунок виглядав об'ємніше.

Потрібно було мати неабиякий хист до самої техніки виконання, аби на перемітці з обох боків вийшов рівний край. Тому нитка при поворотах човника затягувалася надзвичайно рівно, щоб полотно вийшло не тільки без горбиків, а й без кривизни по краях.

Важливо було правильно розрахувати й поле для композиції орнаменту. Узір на перемітці починався, як правило, із нижньої частини – горизонтальною смушкою з декількох контрастних ліній, які ритмічно повторювалися, або стрічковим орнаментом з одного чи двох знаків-символів, що уособлювали землю, як основу всього живого. Деякі елементи візерунку – корінчики, завитки, наче нагадували про існування підземного світу. Та основною була центральна композиція – нерідко у вигляді дерева життя, на якій розташовувалися найхарактерніші знаки-символи орнаменту не тільки для Буковини, а й для більшості етнографічних регіонів України.

Досліджуючи знаково-символічне орнаментальне письмо буковинських переміток, переконуємося, що це невмирущий код народу, складений у неповторні візерунки, мудрі письмена, які творилися нашими предками протягом багатьох віків. Крім того, це жива мова, яка манить своєю вишуканістю, феноменальністю, це – своєрідні листи-заповіти мудрих попередників, втілені в знаках-символах, образах-оберегах.

Біла буковинська перемітка ще й яскравий зразок коду високої духовності нашого народу. А художні принципи та прийоми її декорування надзвичайно гармонійні та неповторні.

За локальними особливостями буковинські рушники-перемітки умовно можна поділити за чотирма етнографічними зонами. Охарактеризуємо хоча б коротко кожну з них.

Буковинське Попруття, яке поділяється на Верхнє і Нижнє.

Верхнє включає села Кіцманського району, котрі прилягають ближче до Прута, Чернівці з околицями Садгора і Жучка. Тут на рушниках-перемітках характерно: проста стрічкова композиція з геометричними орнаментальними мотивами, які утворюють ромбічні візерунки, квадратикові композиції у вигляді сітки, узор з ламаних ліній. Усі ці смуги часто рапортно повторюються. Натомість композиція великого розлогого дерева життя майже не зустрічається. Колір полотна перемітки – білий та жовтуватий, чергується зі зміною ритмічних повторів орнаментальних стрічок, рідше – чисто білий. При повторенні узорчатих стрічок, обов'язково зберігається симетрія по відношенню до центральної (основної) орнаментальної смуги. На не широких полях (10-15см), витканих простою полотняною технікою, зустрічається вишивка бісером або білими чи кольоровими нитками. Це, як правило, квіткові

композиції – вазончики, дерева роду з гілочками та квітами, пуп'янками, листочками. Центральна частина таких переміток орнаментована не виразно. Зазвичай, це більша частина рушника-перемітки з ромбічним візерунком, який витканий технікою ільчистого письма, як кажуть на Буковині, – «ткання у вільче».

Нижнє Буковинське Попруття включає села Новоселицького району, де помітний вплив молдавської традиції.

Тут перемітки за своєю орнаментальною мовою виразніше сприймаються здалеку, хоча завдяки розмаїттю використання матеріалів – вкрапленню бісеру, леліток, ниток чорного, коричневого чи темно вишневого кольорів, їх варто розглядати зблизька. На таких виробках зустрічаються складніші геометричні композиції, а ніж у зоні Верхнього Попруття. Окрім стилізованого зображення квітів, листочків, які наближені до геометричної форми, звертають увагу мотиви орнаментів з прадавніх часів трипільської культури – ідеограми дощу, грому, вогню [3]. Таке орнаментальне оздоблення рушників-переміток тут також створювалося найчастіше на білому (бавовняному) полотні білими нитками, рідше – на лляному.

Буковинське Подністров'я включає села Заставнівського району, які через Дністер межують із Борщівським та Заліщицьким районами Тернопільської області, а також ближні села Хотинського району.

Рушники-перемітки, виткані на Заставнівщині, вражають своєю різноманітністю орнаменталії. У тих селах, які розташовані ближче до Городенківщини (Івано-Франківщина), ці головні убори виготовлялися як тонке біле полотно простого переплетення, кінці котрого акцентувала помірної ширини (10-15см) виткана орнаментальна стрічка на традиційному червоному, бордовому, рідше – бурячковому, тлі. Орнаментальна композиція з ромбів, трикутників, баранячих ріжок, виткана чорними нитками на такому фоні виглядала виразно, а всього декілька знаків-символів, що ритмічно повторювались, утворюючи цілісний візерунковий мотив, читалися промовисто. Такі рушники-перемітки були схожі на покутські з сіл Городенківщини, а за своїм композиційним і колористичним рішенням нагадували навіть гуцульські перемітки з гірських сіл Косівщини та Верховинщини. В інших селах Заставнівщини перемітки виготовлялися за технічними прийомами та принципами декорування так, як у наближчих селах Кіцманщини, Новоселиччини (вплив попрутської традиції), Заліщицького та Борщівського районів (вплив традиції західноподільської). Але, оскільки жіночий народний стрій Заставнівщини традиційно завжди вирізнявся багатством декору квіткового орнаменту, на тамтешніх перемітках рослинні елементи приваблювали багатобарв'ям та більшими формами. Такі перемітки на кінцях оздоблювали ще й кольоровими нитками – червоними, чорними, зеленими, синіми, оранжевими, застосовуючи прадавній декоративний обметувальний шов.

У селах Хотинщини, які ближче розташовані до Заставнівського району, перемітки, як головні жіночі убори, виготовлялися також різними техніками перебірного ткання, здебільшого біловою (бавовняною) ниткою, тому і переважав у них білий колір. А у селах, ближче розташованих до Новоселицького району, у перемітках не тільки для створення узорів, а й для піткання більше використовували нитки лляні. Це ж стосується і квіткових мотивів в орнаментах: у хотинських селах Подністров'я вони вишивалися різнокольоровим бісером, який витончено доповнював виткані стрічкові композиції, а у селах, ближчих до попрутської зони, на перемітках бачимо значно крупніші рослинні та орнітоморфні мотиви, відтворені нитками золотистого льону.

Для рушників-переміток Буковинського Підгір'я (Прикарпаття) характерні найбільш виразні орнаментальні мотиви порівняно з іншими етнографічними зонами Північної Буковини. У таких виробках нитка для ткання використовувалася товстіша та м'якша, тому й орнамент сприймався значно об'ємнішим, рельєфнішим, а завдяки рівномірному скрученню ниткам візерунок виглядав графічно. Цей ефект посилювався не

тільки великими формами листків, квітів, кучерів, пуп'янків, грон винограду, птахів, коней на «качалці», віконечок, барвінкових вінків, хвилястих ліній із завитками, «S» - подібних знаків, які сприймалися здалеку великими білосніжними бавовняними плямами на жовтому лляному тлі, а й косими та рівними лініями, які художньо поділяли один простий мотив. Це створювалося технікою килимового ткацтва з поступами, змінюючи щоразу межу нитку основи.

Найчастіше орнаментальна композиція на таких перемітках (з сіл Сторожинеччини, де переважає румунська традиція) починалася з одного чи двох поперечних в'юнків, а далі розлого і пишно будувалася з названих вище знаків-символів у формі дерева життя чи світового дерева, яке починалося двома закрученими завитками вгору, поєднаними між собою поперечною горизонтальною смужкою чи окремим мотивом орнаменту (зустрічаються й інші «початки» світу – ромби, трикутники, обернені вершиною вниз, кружечки тощо). Такі однакові композиції з двох боків перемітки займали майже дві третини полотна. Решту ткалі також щедро декорували двома-трьома поперечними смугами-вінками, які ритмічно повторювалися. Таким чином на Буковинському Підгір'ї створився протягом століть тип жіночого платового головного убору, який не просто вирізнявся суцільним тканим орнаментом, а й сприймався як єдине композиційне ціле.

А у селах підгірної зони Сторожинецького району, які знаходяться ближче до Кіцманщини, схожі орнаментальні мотиви стають меншими, дерево життя часто обрамлене двома бічними стрічковими композиціями з листків і квітів чи кучерів-завитків, які з'єднують поздовж обидва краї перемітки. Нерідко зустрічається й розташування стрічок-шевронів з дрібними мотивами, Вони двічі, а то й тричі повторюються. Поміж них на гладкому лляному тлі, витканому простим переплетенням, деколи бачимо галузки квітів, букети (інколи навіть вишиті білими чи кольоровими нитками з делікатним доповненням бісеру, леліток). Це спільні ознаки з рушниками-перемітками Буковинського Попруття, однак відмінних рис між ними значно більше.

Подібних висновків доходимо й характеризуючи перемітки сіл Глибоччини, де компактно проживають українці, а поряд – румунські села. З тією лише особливістю, що на таких жіночих головних уборах рослинні орнаменти ще багатші завдяки поєднанню бісеру і м'яких кольорових ниток, а оздоблення кінців переміток – ніжне та ажурне, виконане плетінням за допомогою крючка.

Інколи перемітки Глибоччини декорували виключно простою смугастою композицією, де переважали геометричні елементи, які не часто, але гармонійно поєднувалися з дрібними орнітоморфними та антропоморфними мотивами. Лляне полотно з жовтуватим відтінком виглядало ще святковіше, коли деякі майстрині вдавалися до використання білих шовкових ниток – саме вони підкреслювали ритмічність мотивів орнаментів.

На Герцаївщині та в деяких селах Глибоччини, де побутує традиція румунська, зустрічаємо на рушниках-перемітках оригінальну стилізацію не тільки рослинних мотивів (лілей, троянд, винограду), а й самотутнє трактування зооморфних та антропоморфних форм.

Буковинська Гуцульщина (Путильський район та гірські села Вижниччини) представлена у музейних та приватних колекціях поодинокими екземплярами переміток. Їх тут перестали використовувати раніше, ніж в інших районах Чернівецьчини, до того ж гуцульські перемітки Буковини оздоблювалися досить скромно, зазвичай перебірними орнаментами з геометричними формами, які то вирізнялися у поперечних смугах, то зливалися з тлом полотна. Саме у цьому регіоні перемітки ткалі тільки у не бідних родинах, а замовляли – ще рідше.

Узагальнюючи зібрані та проаналізовані матеріали, зазначимо, що стародавню буковинську намітку ткалі переважно на жовтому лляному тлі з білими поперечними

орнаментальними смугами, у підгірній зоні стрічкові орнаментациї часто замінювала композиція дерева життя чи розлогого квіткового букета, нерідко в обрамленні з двох боків поздовжними стрічковими візерунками з квітів, завитків або окремих знаків-символів та орнітоморфних мотивів. Подекуди такі складні і водночас змістовно промовисті оберегові композиції підсилювалися використанням кольорових ниток, виділяючи контури форм орнаменту, доповнювалися вкрапленнями кольорового бісеру, золотих та срібних леліток, вив'язаних крючком ажурних країв, що нагадували мереживо. Загалом же найсуттєвішою особливістю буковинських рушників-переміток є багата знаково-символічна орнаментальна мова геометричних та рослинних (інколи – орнітоморфних, зооморфних, антропоморфних) мотивів. І ці прадавні виткані письмена, деколи – вишиті, зазвичай були відтворені білосніжними бавовняними нитками, наче наголошуючи на святій мудрості, закладеній у них багатьма поколіннями предків.

Важливо й те, що буковинські рушники-перемітки чітко підпорядковані та гармонійно узгоджені з усією художньо-образною системою народного строю. Орнамент на них і колорит, способи оздоблення та манера пов'язування завжди становили єдине ціле з рештою компонентів одягу. Не випадково на Буковині тканий орнамент з жіночих головних уборів наче переходить для декорування на інші одягові вироби – горбатки, обгортки, запаски, крайки, тайстри і навіть ткані «з плечиками» сорочки.

Готовим виробом – рушником-переміткою, який завжди виглядав ошатно та був досить вартісним, буковинські жінки покривали голову, але перед тим під намітку в якості формоутворюючих елементів для отримання бажаної висоти на зачіску накладали «тарілочку» («мисочку», «тарільчик»), «фес» («фис») або «коробочку».

Отже, буковинський рушник-перемітка своїми художніми особливостями формувався на основі певної традиції у тісному взаємозв'язку із обереговою та знаковою функцією. На часі постає проблема збереження та відтворення композицій рушників-переміток у сучасних виробих, ґрунтовне вивчення їх орнаментальних тенденцій та призначення. Бо сьогодні намітка, яка століттями слугувала моделлю людського світосприйняття, світогляду, стала просто прикрасою домівок, та й то далеко не всіх.

А стародавність знань, закладених у цьому унікальному витворі народного мистецтва, є найвищою цінністю для нас, нащадків. Адже це той таємничий код, який ми маємо прочитати, щоб відчувати себе спадкоємцями великого і мудрого народу, щоб вийти на шлях правильного життя.

ЛІТЕРАТУРА

8. Антонова Є. І. *На весілля з рушниками (традиції і сучасність)* / Є. І. Антонова. – Донецьк : Донбас, 2011. – 144 с.
9. Бебешко Л. *Класифікація і призначення українських рушників* // *Рідна школа*. – 2000. – № 10. – С. 25-29.
10. Гурська А. С. *Мова та граматики українського орнаменту: Навчально-методичний посібник*. – К.: Альтернативи, 2003. – 144 с.: іл.
11. Захарчук-Чугай Р. В. *Українська народна вишивка: Західні області УРСР*. – К., 1988. – 191 с.
12. Качур Катерина. *Викидайте обручки – одягайте намітки* // www.rukotvory.com.ua
13. Кожелянко Я. І. *Буковинський традиційний одяг*. – Саскатун, 1994. – 260 с.
14. Косміна О. Ю. *Традиційне вбрання українців*. – К.: Балтія-Друк, 2008. – Т. 1: Лісостеп; Степ. – 2008. – 160 с.
15. Кульчицька А. *Орнамент трипільської культури і українська вишивка ХХ ст.* – Львів, 1995. – 72 с.
16. Лозко Г. *Українське народознавство*. – Тернопіль: Мандрівець, 2011. – 215 с.
17. Мельничук Ю. *Семантика українських вишитих рушників. Семантика*

- чисел // Народне мистецтво. 2005. № 1-2. С. 59-65.
18. Олійник О. Традиційні перемітки і хустки на Покутті //www.literacy.com.ua
19. Селівачов М. Р. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія). Передмова акад. М. В. Поповича. 3-є вид. – К.: Редакція вісника “Ант”; Фенікс, 2013, – XVI, 416 с., іл.

*Людмила Зубко
(с. Хитці, Україна)*

ЕТНІЧНА СИМВОЛІКА В ПРОЕКТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ГУРТУ «ЧОРНОБРИВЦІ» ХИТЦІВСЬКОЇ ШКОЛИ ГАДЯЦЬКОГО РАЙОНУ НА ПОЛТАВЩИНІ

Є на Гадяччині маленьке, мов макове зернятко на карті України мальовниче село Хитці. Знайшло собі куточок на запашних луках при впадінні тихоплинної річки Грунь у повноводний широкий Псел. «Краєм лагідної краси» називала його у своїх етнографічних розвідках Олена Пчілка. Милувався прийняттям у свої обійми Пселом своєї посестри – річки Грунь з Михайлової гори Михайло Драгоманов. Називала «найукраїнішою землею на Україні» Леся Українка, запрошуючи до себе на гостину Ольгу Кобилянську.

У етнологічних, етнографічних працях Ф. Вовка читаємо, що родюча, красива Земля-матінка впливає на характер людини, приймає активну участь у формуванні менталітету Українця, по якому його вирізняють з поміж усіх народів світу.

Ось, напевно, закономірно що жінки трьох поколінь: бабусі, матері і діти об'єднались в одному прагненні передати красу, багатство, унікальність рідного краю на полотні голкою і різнокольоровим світлом нитки.

Кодування етнічних ознак культури – важлива, проте не єдина їхня функція; головна ж спрямована на виявлення соціальних цінностей. Природно, що будь-яке порушення системи етнокультурного коду обов'язково позначається на цінностях етносу. Скажімо, послаблення між поколінних зв'язків призводить до дезорганізації сім'ї: дестабілізації родини, та ще й підсилена втратаю мовних компонентів культури, – до знецінення духовності. Отже, збереження етнокультурних традицій, і зокрема системи етнічних стереотипів, має непересічне значення, бо від цього залежить не лише доля етнічної культури, а значно більше: цілісність етносу, стабільність суспільства і навіть держави.

Це розуміння важливості об'єднавчої роботи є домінантою в родинях Романенко Оксани та Юлії, Котяш Лесі та Валентини, Супуненко Лідії та Лесі та Ольги Григорівни, Мироненко Тетяни та Лізи, та Мисюри О.І. 1946 р.н., Капуста Р.В. 1947 р.н., Муковоз Т.С. 1950 р.н., Мигаль Т.С. 1951 р.н., Бельська Є.І. 1952 р.н., Ворона М.І. 1952 р.н., та координатор наших проектів вишивальниця, яка увійшла в 10 найкращих майстринь України Остапенко К.П. 1952 р.н

Вишивка – код української нації. Знакова система лежить в основі національної культури, а вишивкою вона передається всім єством майстрині наступним поколінням. Пробудити національну культуру етнічні стереотипи здатні лише в тому випадку, коли вони набувають значення національного символу і більш національного гасла, що, зрозуміло, пов'язане з певними національними інтересами. А це можливо лише в ситуації загального національного піднесення і особливого стану духовності нації.

Каталізатором тут виступає національна самосвідомість – не просто усвідомлення причетності до певної культури, а особливе розуміння її років консолідації нації, у формуванні її національних інтересів. Без чітко вираженої національної свідомості національна культура взагалі неможлива.

Природа виникнення етнічних стереотипів та національних символів також